

УДК 334.73:349.422.28

О. С. Рибчак,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань

Н. В. Бондаренко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань

О. М. Кобилянський,

аспірант, Уманський національний університет садівництва, м. Умань

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.6.20

КООПЕРАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОРНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ

O. Rybchak,

Candidate of Economic Sciences, associate professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture, Uman

N. Bondarenko,

Candidate of Economic Sciences, associate professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture, Uman

O. Kobylianskyi,

Post-graduate student, Uman National University of Horticulture, Uman

COOPERATIVE AS THE MAIN REGULATORY MECHANISM OF THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE AGRARIAN SPHERE

У статті розглядаються проблеми кооперативних взаємовідносин у аграрній сфері. Проведено аналіз діючих сільськогосподарських товаровиробників Черкаської області за обсягом сільськогосподарських угідь та визначено, що в досліджуваному регіоні переважають дрібнотоварні підприємства. Проведено кластерний аналіз, який дав змогу виокремити кілька типів підприємств з різною спеціалізацією в залежності від розміру сільськогосподарських угідь. Досліджено основні принципи функціонування сільськогосподарських кооперативів. Запропоновано створення виробничих кооперативів у сільському господарстві, що супроводжується створенням кредитних кооперативів. Визначено, що розбудова кредитної кооперації в даному секторі економіки відбувається переважно крізь призму кредитування, при цьому нівелюються інші важливі її функції, що можуть сприяти сталому розвитку дрібнотоварного сектору сільськогосподарської діяльності. Розкрито особливості розвитку сільськогосподарської кооперації в Ізраїлі, та виокремлено у структурі сільського кооперативу функціонування інформаційно-консультаційного центру, для здійснення консультацій фермерів. З'ясовано, що кооперація є одним із визначальних інститутів, який дасть змогу покращити ефективність функціонування аграрної економіки.

The article deals with cooperative relations in the agrarian sphere. The analysis of agricultural producers in Cherkasy region by the amount of cultivated land was carried out, and it has been found that small-scale enterprises prevail in the investigated region.

The development of cooperative movement in the agriculture of the region was researched. This process requires a systemic approach, enlargement of small enterprises and cooperation of households.

Conducted cluster analysis enabled to distinguish several types of enterprises with different specialization depending on the size of cultivated land.

Main principles of the functioning of agricultural cooperatives were studied. In this context, there is a necessity for the owners of business to choose an effective model of cooperation according to the peculiarities of the production. This model should be built according to the main principles of cooperation.

The creation of production cooperatives in agriculture was suggested, which is accompanied by the creation of credit cooperatives. It has been determined, that development of credit cooperation in this sector of economy takes place mainly

in the context of crediting, at the same time its other important functions are nullified, that can promote stable development of a small-scale sector of agricultural activity.

The analysis of the world experience of agricultural cooperation indicates that this form of business has a positive effect on the accumulation of the volumes of agricultural production and application of new progressive production technologies. Specific features of the agricultural cooperation in Israel were described and the functioning of the information advisory center was distinguished in the structure of agricultural cooperative for providing farmers with consultancy services. It has been found that cooperation is one of the determinant institutions, that enables to improve the efficiency of the functioning of the agrarian economy.

It has been found that cooperation in agriculture gives the possibility to save costs on equipment supply and expendables, machines, packaging, storage, marketing, selling, export and service.

Ключові слова: кооперація, сільськогосподарська кооперація, виробничі та обслуговуючі кооперативи, кредитний кооператив, міжнародна кооперація.

Key words: cooperation, agricultural cooperation, production and service cooperatives, credit cooperative, international cooperation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах забезпечення ефективного розвитку аграрного виробництва в Україні, важливе місце займає відродження сільськогосподарської кооперації. Її розвиток дозволить аграріям стрімко реагувати на сучасний стан та раціональне використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів у процесі виробництва. Кооперація спроможна удосконалити підприємницькі здібності виробників сільськогосподарської продукції. Отже, на сьогодні одним із найважливіших механізмів усунення проблемних питань на селі є розвиток та підтримка сільськогосподарських кооперативів. Малі товаровиробники без об'єднання в кооперативи не зможуть створити власної бази для виробництва, збуту, зберігання продукції за належними цінами та з найменшими витратами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У літературі значний акцент зроблено на дослідження теоретичних та практичних питань кооперації. Вирішенню проблемних питань кооперації на сучасному етапі в Україні присвятили свої наукові праці вчені-економісти М. Малік, А. Молдаван, В. Зіновчук, Р. Корінець, О. Непочатенко, О. Прокопчук та інші. Проте питання, що торкається формування продуктивних коопераційних відносин в аграрній сфері є недостатньо вивченими та вимагають подальшого дослідження та вирішення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження проблем сучасної практики функціонування кооперативів аграрної сфери в Україні та визначення перспектив їх розвитку з врахуванням міжнародного досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток ринкових відносин в аграрному секторі економіки країни значною мірою підвищив рівень самостійності і комерційної відповідальності сільськогосподарських товаровиробників всіх організаційно-правових форм за формування і раціональне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Водночас ринкові умови господарювання, лібералізація економіки призвели до зростання фінансових ризиків переважної більшості господарюючих суб'єктів, які успішно нівелюються за рахунок реалізації державних програм, що позитивно впливає на їх фінансовий стан. Розроблені і прийняті програмні документи на державному рівні, спрямовані на поліпшення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників. Внаслідок певних об'єктивних причин за багатьма фінансовими показниками окремі програми щодо підтримки аграріїв повністю не виконані, що унеможливає кардинальне вирішення існуючих проблеми в галузі. Для аграрного сектора економіки необхідна цілісна наукова концепція формування фінансових аспектів системи регуляторних ме-

Таблиця 1. Диференціація діючих сільськогосподарських товаровиробників Черкаської області за обсягом сільськогосподарських угідь у 2017 р.

	Кількість підприємств	Відсоток до загальної кількості підприємств	Площа сільськогосподарських угідь, га	Відсоток до загальної площі сільгоспугідь
Підприємства, що мали сільськогосподарські угіддя, одиниць	1677	88,1	9047000	100,0
у тому числі площею, га				
до 5,0	51	2,7	0,2	0,1
5,1–10,0	79	4,1	0,6	0,1
10,1–20,0	176	9,2	2,7	0,3
20,1–50,0	382	20,1	13,2	1,4
50,1–100,0	245	12,9	17,7	1,9
100,1–500,0	394	20,7	91,3	10,1
500,1–1000,0	123	6,4	92,3	10,2
1000,1–2000,0	136	7,1	202,1	22,3
2000,1–3000,0	45	2,4	109,3	12,1
3000,1–4000,0	10	0,5	33,8	3,7
4000,0–5000,0	15	0,8	67,0	7,4
5000,1–7000,0	11	0,6	66,8	7,4
7000,1–10000,0	1	0,1	8,1	0,9
більше 10000,0	9	0,5	199,6	22,1
Підприємства, що не мали сільськогосподарських угідь	227	11,9	X	X

Джерело: дані Головного управління статистики у Черкаській області [6; 7].

ханізмів розвитку підприємницької діяльності на основі державного регулювання та фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, яка сприяла б ефективному формуванню і використанню фінансових ресурсів галузі, з урахуванням прогресивних технологій виробництва та науково-обґрунтованих організаційно-правових умов господарювання.

Черкащина як аграрна область характеризується великою кількістю суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм (табл. 1). Представлені дані свідчать, що негативний вплив на виробничу і фінансову діяльність має розмір діючих суб'єктів господарювання. Результати проведеного дослідження

свідчать, що в області серед діючих суб'єктів господарювання аграрної галузі переважають дрібнотоварні. Функціонування яких на умовах розширеного відтворення, самофінансування і самоокупності затрудняється внаслідок унеможливлення ними запроваджувати передові технології і дотримуватися агротехнічних умов господарювання. У 2017 р. господарюючі суб'єкти аграрного виробництва щодо розрахунку земельних угідь на одне підприємство розподілилися за наступними групами (табл. 1).

Із переліку сільськогосподарських товаровиробників частка дрібнотоварних з площею до 1000 га складає 1450 або 86,5% від загальної їх кількості. Дрібнотоварність — одна із причин

Таблиця 2. Результати кластерного аналізу суб'єктів господарювання Черкаської області в залежності від площі сільськогосподарських угідь в середньому за 2014–2017 рр.

Показники	Групи						В середньому по сукупності
	1	2	3	4	5	6	
Кількість підприємств	125	99	21	92	59	31	427
Середній площа сільськогосподарських угідь, га	984	779	1063	2842	3566	4021	1918
Частка продукції рослинництва до загального обсягу реалізованої продукції, %	97,4	90,1	96,4	52,3	55,7	53,4	56,5
Частка продукції тваринництва до загального обсягу реалізованої продукції, %	2,6	3,0	1,1	31,9	31,3	30,9	32,1
Частка продукції переробки до загального обсягу реалізованої продукції, %	x	x	x	8,9	9,5	10,6	8,2
Частка реалізованої продукції на власних торговельних площах до загального обсягу реалізованої продукції, %	x	x	x	6,9	3,5	5,1	5,2
Матеріаломісткість, грн	0,74	0,63	0,57	0,68	0,69	0,72	0,68
Тривалість обороту оборотних активів, днів	489	411	443	262	271	253	319
Рентабельність виробництва, %	4,9	3,6	- 2,9	20,7	24,4	35,3	15,4
Одержано інвестицій у розрахунку на 1 га с-г угідь, грн	122,3	82,9	15,6	679,4	644,1	872,8	312,6

Джерело: дані Головного управління статистики у Черкаській області [6, 7].

неефективного ведення аграрного виробництва, адже такі господарюючі суб'єкти не мають змоги застосовувати передові технології аграрного виробництва, здійснювати інвестиції у придбання нової техніки, залучати до трудової діяльності населення, яке здатне в поєднанні з основними і оборотними активами створювати додану вартість. Звідси і високий рівень безробіття на селі.

З метою деталізації впливу розмірів суб'єктів господарювання в залежності від сільськогосподарських угідь нами застосовувався кластерний аналіз метою якого є вибірка об'єкта з подальшим його упорядкуванням в порівняно однорідні групи. Кластерний аналіз суб'єктів господарювання аграрної галузі області за розміром сільськогосподарських угідь дає змогу виокремити кілька типів підприємств з різною спеціалізацією в залежності від розміру сільськогосподарських угідь (табл. 2).

Слід зазначити, що різним типам господарюючих суб'єктів аграрної галузі області в залежності від розмірів наявних в них сільськогосподарських угідь відповідають різні рівні спеціалізації їх виробництва. З огляду на результати кластерного аналізу слід відмітити той факт, що підприємства першого — третього кластеру є дрібнотоварними в їх користуванні земельна площа складає в середньому від 779 до 1063 га. Це дрібнотоварні сільськогосподарські товаровиробники, які спеціалізуються виключно на вирощуванні рослинницької продукції, частка якої до загального обсягу реалізованої продукції складає від 90,1 % друга група до 97,4% — перша група. З огляду на це по цих групах продукція тваринництва в загальній структурі реалізованої продукції незначна і становить від 1,1% по першій групі до 3,0% — друга група. Підприємства першого — третього кластеру взагалі не займаються переробкою власної продукції і в них відсутні торговельні мережі для продажу власної продукції.

Водночас суб'єкти господарювання четвертої, п'ятої, шостої групи мають в своєму розпорядженні сільськогосподарські угіддя в розмірі від 2842 до 4021 га сільськогосподарських угідь. Ці підприємства багатопрофільні спеціалізуються на вирощуванні рослинницької продукції, виробництві продукції тваринництва та переробки власної продукції на власних потужностях. Здебільшого ці підприємства мають свої торговельні мережі, через які реалізується сільськогосподарська продукція. Закритий цикл виробництва позитивно впливає на тривалість обороту оборотних активів по цих групах. Зокрема тривалість обороту оборотних

активів по багатопрофільному суб'єкту господарювання шостого кластеру складає 253, а по групі підприємств першого кластеру 489 днів. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що суб'єкти господарювання четвертого п'ятого і шостого кластерів забезпечують рентабельне виробництва розмір якого в середньому за аналізований період складає від 20,7 до 35,0 %. Підприємства четвертого — шостого кластерів залучають значні інвестиції у виробництво розмір яких складає 679,4 644,1 і 872,8 грн у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь відповідно.

Проведений аналіз діяльності суб'єктів господарювання аграрного виробництва області свідчить, що їх подальший розвиток за сучасних умов можливий лише за умов реформування дрібнотоварних сільськогосподарських товаровиробників шляхом сільськогосподарської кооперації. До того ж, сільськогосподарська кооперація в Україні з кінця 19 ст. — це унікальний світовий досвід реорганізації потенціалу без будь-яких зовнішніх інвестицій [1]. Кооператив є добровільним об'єднанням осіб, які задля забезпечення власних соціальних, економічних та інших потреб провадять сукупну господарську та іншу діяльність [2].

Відродження кооперативного руху — найважливіший напрям розвитку вітчизняної аграрної галузі. Дана тенденція повинна охопити організацію функціонування як виробничих кооперативів, так і кооперативів для переробки сільгосппродукції всіх господарюючих суб'єктів аграрного виробництва, включаючи фермерські і особисті підсобні господарства. В поєднанні з виробничими кооперативами повинні повноцінно функціонувати постачальницькі, збутові, та кредитні кооперативи. Їх створення сприятиме підтримці дрібнотоварних сільськогосподарських товаровиробників, акумуляції їх ресурсного потенціалу. Виробничі кооперативи — це нова економічна інституція на селі, що дасть змогу вирішити проблему відсутності фінансових ресурсів у сільськогосподарському виробництві (особливо в дрібнотоварному) [5].

Розвиток кооперативного руху в сільському господарстві області потребує вирішення багатьох питань. Одне з них, що потребує системного підходу у його вирішенні, це питання укрупнення дрібних господарств і кооперації особистих підсобних господарств. У свою чергу, при вирішенні питань організаційної форми кооперації в аграрному секторі економіки області, необхідно керуватися основними принципами:

Таблиця 3. Основні принципи функціонування сільськогосподарських кооперативів

Принцип	Зміст принципу
Добровільність і відкритість членства	Свобода вступу в кооператив і виходу з нього; прийом нових членів, що мають інтереси відповідно до встановлених цілей і завданням кооперативу
Демократичність управління	Керівництво кооперативом базується на демократичних засадах (один член - один голос)
Пропорційність розподілу прибутку і збитків	Розподіл прибутків і збитків між членами здійснюється з урахуванням трудової участі або участі в господарській діяльності
Економічна участь членів кооперативу	Господарська діяльність кооперативу стає можливою завдяки прийняттю його членами зобов'язань з використання послуг
Автономія і незалежність	Кооперативи залишаються автономними суб'єктами господарювання, вступаючи у взаємини з державою з приводу податкової, економічної і соціальної політики, іншими господарюючими суб'єктами
Освіта, навчання і інформація	Кооператив повинен надавати таку можливість своїм членам, щоб вони вивчали передовий досвід, теорію і практику кооперації, підвищували кваліфікацію, розширювали кругозір для підвищення ефективності свого виробництва.
Співпраця між кооперативами / кооперація між кооперативами	Реалізується в рамках активного кооперативного руху
Турбота про суспільство / захист інтересів сільського населення	Соціальна спрямованість діяльності кооперативів

Джерело: розроблено авторами.

- добровільність у спільній співпраці;
- збереження господарської самостійності господарюючого суб'єкта, що входять до кооперативного об'єднання;
- матеріальна зацікавленість суб'єкта господарювання його працівників у роз-

- витку і підвищенні ефективності виробництва;
- нарощування виробництва і реалізації продукції, поліпшення її якості, зростання продуктивності праці і зниження собівартості;

Таблиця 4. Особливості розвитку сільськогосподарської кооперації в Ізраїлі

Показники	Види кооперативних поселень		
	Кібуц	Мошав-овдїм	Мошав-шитуфі
Визначення	поселення-комуні сільського типу, економічно й адміністративно самостійні підприємства, якими управляють і володіють члени поселення	поселення засноване на сумісному володінні сільськогосподарськими машинами і збуті продукції при збереженні приватної власності на майно чи володіння ним	поселення, яке становить перехідну форму за ступенем усупільнення власності й виробництва між кібуцами та збутовими кооперативами мошав-овдїм
Як одна з кооперативно організаційних структур аграрного сектора Ізраїлю становить	великомасштабний спосіб ведення сільського господарства	невелику сімейну ферму	
Реєстрація	як кооперативне товариство і є колективним членом кооперативної асоціації Хеврат гоавдим		
Вищий орган управління	загальні збори		
Члени	обробляють землю самостійно, без використання найманої праці і лише для тих потреб, які вказано в орендному договорі	наймана робоча сила, самостійно розпоряджається своїми доходами	
Розташовані на землі	яка знаходиться в державній власності		
Власність на засоби виробництва і організація праці	колективна	приватна й індивідуальна	колективна
Оплата праці	розподілення	за результатами праці	пропорційно числу членів сім'ї
Збут продукції	Відбувається централізовано		
Спеціалізація	рільництво, молочне і м'ясне тваринництво	спеціалізоване вирощування культур (цитрусові, овочі, баштанні, квіти), молочне тваринництво і птахівництво	

Джерело: [4].

— економічна доцільність створення нової організаційно — виробничої системи, спрямованої на сталий розвиток господарств;

— демократичний характер входження в нову організаційну структуру та прийняття нових нормативно-правових документів;

— виключення економічно невинуватих посередників між партнерами;

— розвиток і зміцнення виробничо-економічних зв'язків;

— усунення монопольного становища окремих господарюючих суб'єктів.

Існуюча в області система взаємовідносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними підприємствами, торгово-заготівельними організаціями не повною мірою відповідає вимогам сталого розвитку сільського господарства. Тому виникає необхідність вибору ефективної моделі кооперації відповідно до особливостей виробництва їх власниками. Ця модель повинна бути побудована з дотриманням основних принципів кооперації (табл. 3).

Світовий досвід сільськогосподарського кооперування свідчить про позитивну спрямованість цієї форми господарювання для нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, застосування нових, прогресивних технологій виробництва. В Ізраїлі успішно діє в аграрному секторі економіки кооперативна форма функціонування всіх господарюючих суб'єктів. Особливості розвитку сільськогосподарської кооперації відображені в (табл. 4).

Досвід сільськогосподарської кооперації Ізраїлю свідчить, що загальна площа сільськогосподарських земель цієї країни становить 330 тис. га, а продукції виробляється на 9 млрд дол. Водночас Україна виробляє продукції на 10 млрд дол., з 60 млн га. Відсоток зайнятості населення сільським господарством в Ізраїлі становить 3,2%, в Україні — майже 20% [3].

Українські фермери врожай оцінюють у центнерах, а ізраїльські — рахують урожай в грошах. Досвід кооперування в аграрній галузі свідчить, що ефективним є таке господарство в якому всі витрати покриваються доходами, що дає змогу їм функціонувати на самофінансуванні і самокупності. На сьогоднішній день вітчизняним фермерам необхідно адаптуватися до сучасного виробництва і ринку на умовах кооперування. На принципі кооперації працює практично все сільське господарство світу. Це добровільне об'єднання самостійних приватних виробників за взаємовигідними інтересами, на

умовах спільного виробництва продукції на умовах зниження витрат на її виробництва та зростання прибутків від її реалізації. Кооперація в сільському господарстві дає можливість заощадити на постачанні обладнання та витратних матеріалів; техніці і машинах; фасуванні, пакуванні, зберіганні; маркетингу, продажах; експорті; сервісу.

Кооперація в сільському господарстві дає більше знань та інформації, а також згуртовує виробників. Колективна праця створює передумови зменшення аграріями витрат на виробництво. Колективний маркетинг, загальна логістика, розширення ринків збуту, спільне виробництво продукції на експорт, доступні фінанси і спільна координація дій дозволяють отримати більше прибутків. Водночас перехід на кооперативну модель розвитку сільського господарства, адекватного ринковим умовам господарювання потребує створення не тільки різних за своїм виробничим спрямуванням виробничих кооперативів. Це складний і тривалий період, результатом якого повинна стати перебудова економічного механізму, орієнтованого на зацікавленості працюючих в усвідомленій інтенсивній праці.

Створення виробничих кооперативів в сільському господарстві повинно супроводжуватися створенням кредитних кооперативів. Сільськогосподарський кредитний кооператив — це не каса взаємодопомоги, а складна соціально-економічна інституція, діяльність якої, на відміну від кредитних спілок, полягає в обслуговуванні в якості юридичної особи сільгоспвиробників (а не споживачів). Це означає, що сільські кредитні кооперативи можуть об'єднувати фізичних та юридичних осіб: власників особистих підсобних господарств, селянські фермерські господарства, великих сільськогосподарських виробників. Наявність грошових коштів — найнеобхідніший (після землі) ресурс. Однак після того, як на початку 90-х селяни отримали землю, багато хто з них або не зміг її обробляти (продали, здають в оренду більш успішним) через відсутність основних і оборотних активів, або продовжують працювати з останніх сил на межі рентабельності. Тож грошові кошти — це передумова для розвитку інших форм кооперації на селі (постачальницько-збутових, переробних), які є переважно оптовими, а тому більш вигідними. Таким чином, створення системи кооперативів на селі дасть змогу інвестувати кошти на придбання сучасної техніки, засобів захисту рослин, елітного насіння та продуктивної худоби.

Сучасна наукова спільнота в більшості своїй проігнорувала питання дослідження особли-

востей функціонування та розвитку сільської кредитної кооперації, незважаючи на гостру потребу в теоретичному узагальненні та роз'ясненні зазначеного явища. Тож нині розбудова кредитної кооперації в цьому секторі економіки відбувається переважно крізь призму кредитування, при цьому нівелюються інші важливі її функції, що можуть сприяти сталому розвитку дрібнотоварного сектору сільськогосподарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Загалом же можна стверджувати, що адміністративно-господарські реформи, що супроводжували та спонукали соціально-економічний розвиток села, спотворили функціональну роль кредитної кооперації і нівелювали її базову особливість — сталий розвиток сільських територій і дрібнотоварного виробництва. Адаже розгалуження сфери впливу кредитної кооперації та розширення спектру її функцій позитивно впливає на відродження та розвиток усіх сфер життєдіяльності сільських громад і територій, а також спонукає до оптимізації управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств.

Важливою структурою сільського кооперативу є функціонування інформаційно-консультативного центру, в обов'язки якого входить проведення консультацій фермерів і працівників інших сільськогосподарських підприємств, їх навчання, в тому числі за кордоном; створення на базі кооперативу мережі інформаційно-консультативних центрів і консультативних пунктів з обміну досвідом, реклами кооперативу та продукції господарств. Створення постачальницько-збутового кооперативу дасть змогу здійснювати пошук ринків збуту й організувати безперебійне постачання сільгосппродукції, тобто займатися збутовою логістикою. А тому при створенні системи кооперативів на селі важливу роль повинен відігравати кооператив з обслуговування техніки.

Література:

1. Історія кооперативного руху в Україні. Зародження кооперативного руху в Україні. URL: <http://coop.at.ua/index/0-2>
2. Виробничий кооператив. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Чому вітчизняні фермери рахують урожай в центнерах, а ізраїльські — в грошах. URL: <https://agreview.com/news/chomu-vitchyznyani-fermery-rahuyut-urozhaj-v-centnerah-a-izrayilski-%E2%80%93-v-hroshah>

4. Ткач А.В. Сельскохозяйственная кооперация: учеб. пособие. 3-е изд., испр. и доп. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. — С. 364.

5. Непочатенко О. О., Прокопчук О.Т. Сучасний стан та перспективи розвитку обслуговуючої сільськогосподарської кооперації в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2014. Вип. 84. — С. 135—143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2014_84_22

6. Статистичний щорічник Черкаської області за 2016 р. / Держ. служба статистики України. Голов. упр. статистики у Черкас. обл.: за ред. В. Приймак. — 2016. — 472 с.

7. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Державна служба статистики України. Голов. упр. статистики у Черкас. обл.: за ред. Є. Вернера. — К. 2018. — 540 с.

References:

1. Ukrainian Cooperative Movement (2019), "History of the cooperation movement in Ukraine. Formation of the cooperation movement in Ukraine", available at: <http://coop.at.ua/index/0-2> (Accessed 30 Jan 2019).
2. wikipedia (2019), "Production cooperative", available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (Accessed 30 Jan 2019).
3. AgroReview (2019), "Why do Ukrainian farmers calculate the yield in hundredweights, and Israeli farmers in money", available at: <https://agreview.com/news/chomu-vitchyznyani-fermery-rahuyut-urozhaj-v-centnerah-a-izrayilski-%E2%80%93-v-hroshah> (Accessed 30 Jan 2019).
4. Tkach, A.V. (2005), Sel'skohozjajstvennaja kooperacija: ucheb. Posobie [Agricultural cooperation: study guide], 3rd. ed., Dashlov and Co, Moscow, Russia.
5. Nepochatenko, O.O. and Prokopchuk, O.T. (2014), "Current state and development prospects of service cooperatives in Ukraine", Collection of research papers of Uman National University of Horticulture, vol. 84, pp. 135—143. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2014_84_22 (Accessed 30 Jan 2019).
6. Pryimak, V. (2016), Statystychnyj scho-richnyk Cherkas'koi oblasti za 2016 r. [Statistics yearbook of Cherkasy region over 2016], State Statistics Service of Ukraine. Main administration of statistics in Cherkasy region, Cherkasy, Ukraine.
7. Verner, E. (2018), Statystychnyj scho-richnyk Ukrainy za 2017 rik [Statistics yearbook in Cherkasy region over 2016], State Statistics Service of Ukraine. Main administration of statistics in Cherkasy region, Cherkasy, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 05.03.2019 р.*